

DOI: [https://doi.org/10.26642/jen-2024-1\(107\)-61-65](https://doi.org/10.26642/jen-2024-1(107)-61-65)
УДК 336.025:339

І.Л. Грабчук, к.е.н., доц.
Т.О. Власюк, д.е.н., проф.

Державний університет «Житомирська політехніка»

Характеристика наслідків фінансування міжнародного тероризму як ключових векторів розвитку фінансового моніторингу

Важливим аспектом протидії фінансування міжнародного тероризму є розвиток системи фінансового моніторингу, яка має на меті виявлення, запобігання та припинення фінансових потоків, які використовуються для підтримки терористичних угруповань. Характеристика наслідків фінансування міжнародного тероризму є ключовим вектором у розвитку такої системи, оскільки вона дозволяє не лише розуміти сутність цієї проблеми, але й визначити ефективні шляхи удосконалення існуючих підходів до фінансового моніторингу.

Метою статті є розкриття наслідків тероризму, які є основними векторами розвитку фінансового моніторингу. В процесі дослідження застосовувалися такі методи, як аналіз та синтез, структурно-логічний, критичний аналіз, системне узагальнення, індукція та дедукція. Теоретичною основою дослідження стали праці вітчизняних та зарубіжних науковців, присвячені вказаній проблематиці.

У статті ідентифіковано проблему протидії міжнародному тероризму в контексті дослідження наслідків терористичної діяльності. Підтверджено, що смертність від тероризму протягом останніх років залишається досить високою, хоча і кількість терактів зменшилася. Це зумовлено розвитком та використанням технологій, що спричинюють більш небезпечні наслідки. Визначено, що аналіз наслідків фінансування тероризму має проводитися на основі оцінки впливу, як здійснених терористичних актів, так і відмивання доходів, одержаних незаконним шляхом, на різні сфери. На прикладі досвіду зарубіжних країн відображено вплив терористичної діяльності на економічну, політичну сфери, демографічну ситуацію, на позиції держави на міжнародній арені.

Ключові слова: міжнародний тероризм; фінансовий моніторинг; фінансування; наслідки фінансування; терористичний акт.

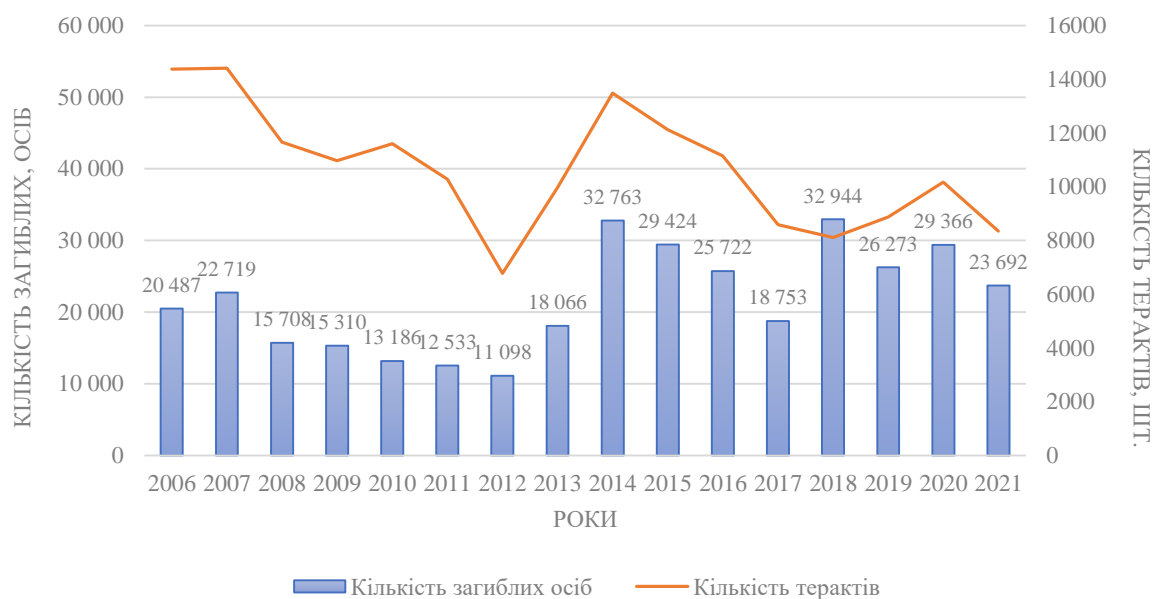
Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. В сучасних умовах тероризм набуває все більш глобального характеру, а терористичні угруповання наразі можна розглядати як великі міжнародні корпорації із розвиненою структурою. Вони мають розгалужені мережі в численних країнах світу та отримують вагому фінансову підтримку як з боку держави, так і приватних осіб. Фінансування тероризму призводить до серйозних наслідків, і вони впливають на різні сфери, зокрема, національну безпеку, економіку, суспільство. Крім того, описуючи ризики, які зумовлює це явище, науковці частіше вдаються до характеристики наслідків тероризму, не враховуючи особливостей щодо етапу його фінансування.

Вважаємо, що аналіз наслідків фінансування тероризму є важливим для подальшого окреслення ключових векторів розвитку фінансового моніторингу. Цей аналіз має охоплювати питання як впливу тероризму, так і відмивання коштів, одержаних незаконним шляхом, на різні сфери. Це зумовлено насамперед значним зв'язком між цими явищами. В межах даного дослідження розкриємо негативний вплив від тероризму.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Протягом останніх років все частіше в працях науковців порушуються питання протидії міжнародному тероризму, зокрема і його фінансуванню. Ці питання досліджуються як в теоретичному, так і прикладному аспекті. Вчені розглядають як конкретні способи і методи протидії фінансування тероризму, так і наслідки, до яких вони призводять. Оцінку впливу терористичних актів на різні сфери проводили в своїх працях як вітчизняні (В.Льченко, Л.Михайлишин, Ю.Коровчук, І.Скавронська), так і зарубіжні (E.Ellenber, Z.Bar-On, D.Luft-Afik, M.Taragin, I.Ostfeld, B.Katulis, P.Juu, S.Kosiak, N.Stein, Y.Schorr, L.Krantz, B.Dickstein, Z.Solomon, D.Horesh, B.Litz) науковці.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є розкриття наслідків тероризму, які є основними векторами розвитку фінансового моніторингу.

Викладення основного матеріалу дослідження. Незважаючи на зменшення в 2021 р. кількості смертей внаслідок терористичних актів, смертність від тероризму протягом останніх років все одно залишається досить високою, що в першу чергу зумовлено розвитком та використанням технологій, що спричинюють більш небезпечні наслідки (рис. 1). Так кількість терактів в 2006 р. становила 14371, а в 2021 р. – 8354. Проте кількість жертв в 2021 р. при цьому зросла порівняно з 2006 р. на 3205 осіб.

Джерело: побудовано на основі даних [7]

Рис. 1. Кількість терористичних актів та загиблих у їх результаті у всьому світі з 2006 по 2021 рр.

Незважаючи на значні збитки, які завдають терористичні акти, життю та здоров'ю людей, майну, їх точна оцінка продовжує бути складним питанням для багатьох сфер суспільства та економіки. Адже, крім прямих матеріальних втрат, є втрати, які стають відомими лише з плином часу. Ці втрати стають очевидними після певного часового проміжку, після того, як терористичний акт відбувся. Також слід враховувати, що бувають випадки, коли неможливо оперативно дістатися до місця вчинення теракту, оскільки може відбуватися серія терористичних актів. Саме тому оцінка таких втрат може бути складною, враховуючи їх характер, тому вони потребують детального аналізу та дослідження для повного розуміння їх масштабу.

Крім того, терористичні акти можуть залишити глибокий психологічний слід на людях, спричинюючи тривожність, страх та стрес. Громадяни можуть відчувати втрату безпеки, а культурна та інша різноманітність може спровокувати дискримінацію та ворожість між різними групами населення. Так під час другої інтифади (що розпочалася у вересні 2000 р.), деякі мешканці Сдероту, міста в Південному окрузі Ізраїлю, близькому до Сектору Гази, вважали, що вони несуть основний тягар атак без відповідної підтримки з боку уряду, і це лише загострювалося з роками. Тому багато мешканців, які мали фінансові можливості та доступ до ресурсів за межами Сдероту, вирішили переїхати, залишивши передусім економічно та соціально знедолених людей, які мали дуже обмежені можливості для ефективного захисту своїх прав [8].

На політичну сферу та особливо на сферу міжнародних відносин тероризм також значно впливає, що може проявлятися у розробці та прийнятті нових законодавчих актів, а також у застосуванні міжнародних санкцій.

Прояви наслідків тероризму в економічній сфері пов'язані з інфраструктурними руйнуваннями, зниженням інвестиційної привабливості території. Це особливо проявляється в туристичній сфері. Підприємці можуть відмовлятися вести бізнес у небезпечних країнах, виводячи основний капітал за кордон. Побоювання терористичних актів змушує підприємців більше витратити коштів на забезпечення своєї безпеки, тим самим відводячи ресурси від продуктивних інвестицій.

Науковці наводять взаємозв'язки між терористичними актами та економічними показниками чи процесами, зокрема:

- «– чим більша кількість терактів на мільйон населення, тим нижчий реальний ВВП на душу населення;
- чим більша кількість терактів на мільйон населення, тим нижче накопичення капіталу у відсотках від ВВП;
- більшість терактів щодо приватних громадян на мільйон населення пов'язана з низьким накопиченням капіталу / ВВП;
- більшість терактів на авіалініях, в аеропортах, на транспорті пов'язана як із зниженням реального ВВП на душу населення, так і накопиченням ВВП» [3, с. 74–75].

Ільченко В.А. визначає 10 напрямків впливу терактів на ключові елементи національної економічної системи (людський потенціал; зміна поведінки виробників і споживачів; бюджет держави; виробнича система; фінансова система; транспортна система; торгова галузь; туристична галузь; економічні

трансформації великих міст світу; галузь страхування; оборонний комплекс; навколишнє середовище), які в подальшому зводять до трьох основних складових:

- «1) «людський капітал» (людський потенціал; поведінка споживачів);
- 2) «накопичений капітал» (бюджет держави; виробнича, фінансова, транспортна системи; торгова, туристична, страхова сфери; економіка мегаполісів);
- 3) «природний капітал» (мінеральні і водні ресурси; тваринний світ; повітряний простір)» [1].

Також науковцем систематизовано інформацію щодо негативного впливу найбільших терактів на ВВП. Звичайно, що залежно від країни та масштабу теракту дані суттєво можуть різнитися, але найбільше зниження цього показника було спровоковано зниженням темпів економічного зростання, зниженням загального рівня і складу інвестицій та скороченням кількості туристів [1].

Проте вказані науковцем складові також між собою тісно переплетені. Зокрема, говорячи про людські втрати внаслідок терористичних атак, які охоплюють медичну та соціальну сфери, слід визначати вплив як щодо людського капіталу (людський потенціал), так і накопиченого капіталу (бюджет держави, страхова сфера). Треба враховувати зменшення працездатного населення, а також збільшення витрат протягом тривалого часу на соціальну підтримку тих, які отримали травми внаслідок здійснених терактів.

Так в Ізраїлі після другої інтифади кількість поранених зменшилася, проте кількість інвалідів, які потребували постійного догляду, була досить високою. Крім того, зростали і витрати на пенсії по інвалідності, вони наблизилися до 140 мільйонів доларів США за 2016 р. В Ізраїлі відстежується інформація за жертвами, враховуючи кількість інвалідів і відповідні соціальні та медичні витрати, що дозволяє оцінити широкий вплив тероризму в цій країні. На підставі проведеного дослідження E.Ellenber, Z.Bar-On, D.Luft-Afik, M.Taragin, I.Ostfeld стверджують, «що коли країна підтримує жертв терору за допомогою ефективної системи та виділених засобів і ресурсів, соціальні (немедичні) витрати є набагато більшими, ніж витрати на медичне обслуговування» [4]. Ці витрати впливають на структуру бюджету держави, а за умови масових терористичних атак їх сума може бути суттєвою.

Цікавим є дослідження Л.І. Михайлишина та Ю.І. Коровчука, які робили спроби щодо визначення сукупного впливу широкого спектра економічних та позаекономічних факторів під час здійснення потенційним терористом вибору щодо його участі у скоєнні певного злочину [2]. При цьому науковці вказують на те, що «при аналізі поведінки та мотивації терориста необхідно врахувати, що отримання економічної вигоди не є апріорі його метою. Тобто вигода терориста може мати нематеріальний характер» [2, с. 54]. Це дозволило внести корективи у стандартну модель економічної теорії злочинності, за допомогою якої описується вибір потенційного правопорушника. Проте побудова такої моделі, на нашу думку, має здійснюватися, приймаючи якраз отримання нематеріальних вигід як основних. Порівняння доходу від злочину (терористичного акту) та витрат на його організацію взагалі недоцільно, оскільки доходів може і зовсім не бути (якщо тільки не була поставлена умова щодо отримання певної суми коштів).

Під час здійснення терористичних актів державам слід бути готовим до ряду негативних наслідків політичного характеру. Зокрема, можуть бути прийняті непопулярні заходи як відповідь на реакцію населення. Впровадження жорстких заходів для боротьби з тероризмом може призвести до обмеження громадянських прав і свобод. Крім того, політики можуть маніпулювати на цій темі, використовуючи тероризм як політичний інструмент.

Міжнародний тероризм впливає і на міжнародні відносини. Реакцією на міжнародній арені на терористичні акти стають заходи, пов'язані з введенням санкцій, закриттям кордонів, усуненням окремих держав від членства в ряді організацій.

Слід враховувати і структуру витрат, адже після великих терористичних актів, держави, як правило, збільшують свої витрати на безпеку, зокрема витрати на правоохоронні органи, розвідку та військові операції. Так після терористичних нападів 11 вересня фінансування США, пов'язане з обороною, внутрішньою безпекою та боротьбою з тероризмом, збільшилося приблизно на 145–160 мільярдів доларів США до 2003 р. [6].

Загальні прямі витрати на військові операції після 11 вересня з точки зору витрат уряду США становлять приблизно 2 трильйони доларів США за 20 років (станом на 2021 р.), враховуючи прямі витрати на військові операції та гроші, витрачені на реконструкцію, гуманітарну допомогу та зусилля зі створення та підтримки місцевих сил безпеки. Це становить приблизно 2,7 % від загальних витрат федерального уряду США, які становили понад 74 трильйони доларів США протягом цього 20-річного періоду, коли загальний ВВП США перевищував 335 трильйонів доларів. Ці прямі витрати на військові операції та реконструкцію становили менше 1 % від загального ВВП [5].

Проте зміна вектора на боротьбу з терористичними загрозами забрала час, ресурси та увагу від інших зусиль, необхідних для захисту та зміцнення США. З 11 вересня 2001 р. у міжнародній системі з'явилися нові транснаціональні виклики (пандемія та кібератаки), а позиція окремих держав-конкурентів, зокрема Китаю та Росії, тільки зміцнилася на міжнародній арені.

Отже, наслідки міжнародного тероризму охоплюють різні сфери і призводять до суттєвих змін не тільки економічного, політичного характеру, але й можуть впливати на демографічну ситуацію в країні,

на її позиції на міжнародній арені. І ці наслідки також провокуються процесами фінансування тероризму, яке є основою для здійснення терористичних атак.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Аналіз наслідків фінансування тероризму є важливим для подальшого окреслення ключових векторів розвитку фінансового моніторингу. Він має охоплювати питання як впливу тероризму, так і відмивання доходів, одержаних незаконним шляхом, на різні сфери, що зумовлено насамперед значним зв'язком між цими явищами. Наслідки міжнародного тероризму охоплюють різні сфери і призводять до суттєвих змін не тільки економічного, політичного характеру, але й можуть впливати на демографічну ситуацію в країні, на її позиції на міжнародній арені. І ці наслідки також провокуються процесами фінансування тероризму, яке є основою для здійснення терористичних атак.

Список використаної літератури:

1. *Льченко В.А.* Оцінювання впливу терористичних актів на національну економіку / *В.А. Льченко* // Ефективна економіка. – 2017. – № 12 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6553>.
2. *Михайлишин Л.І.* Міжнародний тероризм як особлива форма глобального конфлікту: причини, наслідки та способи боротьби / *Л.І. Михайлишин, Ю.І. Коровчук* // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки. – 2012. – Вип. 2. – С. 48–57.
3. *Скавронська І.* Економічний вплив міжнародного тероризму / *І.Скавронська* // Економіка України в умовах глобалізації і регіоналізації : зб. тез доп. Міжнар. наук.-практ. конф. студ. та молод. вчених, 3–4 квіт. – Тернопіль : ТНЕУ, 2014. – С. 72–76.
4. The long-term consequences of 35 years of terror attacks against civilians in Israel: Medical and nonmedical costs, disability / *E.Ellenberg, Z.Bar-On, D.Luft-Afik and other* // *American journal of disaster medicine*. – 2019. – № 14 (3). – P. 167–173. DOI: 10.5055/ajdm.2019.0328.
5. *Katulis B.* The Lessons Learned for U.S. National Security Policy in the 20 Years Since 9/11 / *B.Katulis, P.Juu*. – 2021 [Electronic resource]. – Access mode : <https://www.americanprogress.org/article/lessons-learned-u-s-national-security-policy-20-years-since-911/>.
6. *Kosiak S.M.* Funding for Defense, Homeland Security and Combating Terrorism Since 9/11: Where has all the money gone? / *S.M. Kosiak* // *Security After 9/11 Strategy Choices and Budget Tradeoffs : A briefing book*. – 2003.
7. Statista [Electronic resource]. – Access mode : <https://www.statista.com/>.
8. The differential impact of terrorism on two Israeli communities / *N.R. Stein, Y.Schorr, L.Krantz and other* // *The American journal of orthopsychiatry*. – 2013. – № 83 (4). – P. 528–535. DOI: 10.1111/ajop.12044.

References:

1. *Ilichenko, V.A.* (2017), «Otsiniuvannia vplyvu terorystychnykh aktiv na natsionalnu ekonomiku», *Efektivna ekonomika*, No. 12, [Online], available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6553>
2. *Mykhailishyn, L.I.* and *Korovchuk, Yu.I.* (2012), «Mizhnarodnyi teroryzm yak osoblyva forma hlobalnoho konfliktu: prychny, naslidky ta sposoby borotby», *Visnyk Chernivetskoho torhovelno-ekonomichnoho instytutu. Ekonomichni nauky*, Issue 2, pp. 48–57.
3. *Skavronska, I.* (2014), «Ekonomichnyi vplyv mizhnarodnoho teroryzmu», *Ekonomika Ukrainy v umovakh hlobalizatsii i rehionalizatsii*, zbirnyk tez dopovidei Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii studentiv ta molodykh vchenykh, 3–4 April, TNEU, Ternopil, pp. 72–76.
4. *Ellenberg, E., Bar-On, Z., Luft-Afik, D.* et al. (2019), «The long-term consequences of 35 years of terror attacks against civilians in Israel: Medical and nonmedical costs, disability», *American journal of disaster medicine*, No. 14 (3), pp. 167–173, doi: 10.5055/ajdm.2019.0328.
5. *Katulis, B.* and *Juu, P.* (2021), «The Lessons Learned for U.S. National Security Policy in the 20 Years Since 9/11», [Online], available at: <https://www.americanprogress.org/article/lessons-learned-u-s-national-security-policy-20-years-since-911/>
6. *Kosiak, S.M.* (2003), «Funding for Defense, Homeland Security and Combating Terrorism Since 9/11: Where has all the money gone?», *Security After 9/11. Strategy Choices and Budget Tradeoffs*, A briefing book, pp. 7–12, [Online], available at: <https://www.files.ethz.ch/isn/28261/security-after-911.pdf>
7. *Statista*, [Online], available at: <https://www.statista.com/>
8. *Stein, N.R., Schorr, Y., Krantz, L.* et al. (2013), «The differential impact of terrorism on two Israeli communities», *The American journal of orthopsychiatry*, No. 83 (4), pp. 528–535, doi: 10.1111/ajop.12044.

Грбчук Ірина Леонідівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри міжнародних відносин і політичного менеджменту Державного університету «Житомирська політехніка».

<https://orcid.org/0000-0003-3664-7765>.

Наукові інтереси:

- цифровізація економіки;
- міжнародна система протидії відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансування тероризму.

Власюк Тарас Олександрович – доктор економічних наук, професор кафедри міжнародних відносин і політичного менеджменту Державного університету «Житомирська політехніка».

<https://orcid.org/0000-0001-8288-7693>.

Наукові інтереси:

- міжнародна економічна безпека;
- міжнародне економічне співробітництво України.

Hrabchuk I.L., Vlasjuk T.O.

**Characteristics of the consequences of financing international terrorism as the main vectors
of the development of financial monitoring**

An important aspect of combating the financing of international terrorism is the development of the financial monitoring system. It allows to identify, prevent and stop financial flows used to support terrorist groups. Characterization of the consequences of financing international terrorism is a key vector in the development of such a system. It allows to reveal the essence of this problem and to determine effective ways of improving the existing approaches to financial monitoring.

The purpose of the article is to reveal the consequences of terrorism, which are the main vectors of the development of financial monitoring. In the research process, such methods as analysis and synthesis, structural-logical, critical analysis, systematic generalization, induction and deduction were used. The theoretical basis of the research was the works of domestic and foreign scientists devoted to the indicated problems.

The article identifies the problem of combating international terrorism in the context of research into the consequences of terrorist activity. It has been confirmed that the death rate from terrorism has remained quite high in recent years, although the number of terrorist attacks has decreased. This is due to the development and use of technologies that cause more dangerous consequences.

The temporary problem of assessing the consequences of terrorism has been determined. In addition to direct material costs, there are costs that become apparent after a certain period of time. The assessment of the consequences of a terrorist act can be complicated by the impossibility of quickly reaching the place of the terrorist attack. It was determined that the analysis of the consequences of terrorist financing should be carried out on the basis of an assessment of the impact of both committed terrorist acts and the laundering of illegally obtained income on various spheres. The influence of terrorist activity on the economic, social and political spheres, as well as on the demographic situation, on the position of the state in the international arena, is reflected on the example of the experience of foreign countries (primarily, Israel and the USA).

Keywords: international terrorism; financial monitoring; financing; consequences of financing; terrorist act.

Стаття надійшла до редакції 08.02.2024.